दैनिकं ई-संस्कृतवार्तापत्रम्

हिमसंस्कृतवार्ताः

हिमाचलप्रदेशस्य संस्कृतशिक्षकाणां नूतनः प्रकल्पः

■ पृष्ठ-4 ■ वर्ष-4 ■ अङ्क-261 | 1 | जुलाई 19 , 2025 | Website- www.himsanskritam.com | Email-himsanskrit@gmail.com

पञ्चाङ्गम्

अद्य सिद्धार्थी वि.सं. २०८२,
कलियुगाब्धः ५१२७ वर्षा-ऋतुः
सूर्यः उत्तरायणः श्रावणकृष्णनवमी
श्रावण 04 प्रविष्ठांशः मङ्गलमयः भवेत्

2 हिमाचलप्रदेशसर्वकारः स्वीयैः सीमितैः संसाधनैः आपदाश्रयसंकुलं प्रसारयिष्यति - सुक्खुः

3 भारतस्य ५६ तमस्य अन्तर्राष्ट्रीयचलच्चित्र-महोत्सवस्य संचालनसमितेः प्रथमा सभा

4 सृष्टिकालात् आरभ्य आयुर्वेदः विद्यते - डा. राजू शर्मा

सुभाषितम्

स्थानभ्रष्टाः न शोभन्ते, दन्ताः केशाः नखा नराः।
इति विज्ञाय मतिमान्, स्वस्थानं न परित्यजेत्॥

अर्थात्- यदि मनुष्य के दांत, केश, नख इत्यादि अपना स्थान त्याग कर दूसरे स्थान पर चले जाएं तो वे कदापि शोभा नहीं नहीं देंगे (अर्थात् मनुष्य की काया विकृत प्रतीत होने लगेगी)। इसी प्रकार से विज्ञजन के मतानुसार किसी व्यक्ति को स्वस्थान (अपना गुण, सत्कार्य इत्यादि) का त्याग नहीं करना चाहिए।

प्रधानमन्त्रिणा श्रीमोदिना बिहारस्य मोतिहारी क्षेत्रे द्वि-शताधिक-सप्त-सहस्र-कोटिक-रूप्यकतोऽपि अधिकमूल्य-युतानां नैकासां विकास-परियोजनानां कृतं लोकार्पणम्

हिमसंस्कृतवार्ताः - प्रधानमन्त्री श्रीनरेन्द्रमोदी बिहारस्य मोतिहारी क्षेत्रे द्वि-शताधिक-सप्त-सहस्र-कोटिक-रूप्यकतोऽपि अधिकमूल्य-युतानां नैकासां विकास-परियोजनानां लोकार्पणं शिलान्यासं च कृतवान् । इमाः परियोजनाः रेल, राजमार्गः, ग्रामीण-विकासः, मत्स्यपालनम्, वैद्युतिक-प्रविधिः, सूचना-प्रौद्योगिकी चेति भूरि क्षेत्रैः आबद्धाः सन्ति। एतस्मिन् अवसरे उपस्थितान् जनान् सम्बोधयन्, श्रीमोदी प्रावोचत् यत् पूर्वीय-भारतस्य विकासार्थं बिहारस्य विकासः आवश्यकः अस्ति। अमुना प्रोक्तं यत् अद्यत्वे बिहारे तीव्रगत्या विकासः जायते यतोहि केन्द्र-सर्वकारः, राज्य-सर्वकारश्च मिलित्वा राज्योन्नतये कार्यं कुर्वन्तौ वर्तेते। प्रधानमन्त्री उक्तवान् यत् यू.पी.ए. सर्वकारस्य दश-वर्षाणाम् कार्यकाले बिहाराय केवलम् प्रायशः पादोनद्वि-लक्ष-कोटिकानि रुप्याकाणि एव वितरितानि । असौ न्यगदत् यत् विगत-दश-वर्षेषु एन.डी.ए. सर्वकारेण बिहारस्य विकासाय यू.पी.ए. शासनादपि अधिकः धनराशिः आवण्टितः अस्ति। प्रधानमन्त्री मोदी अवोचत् यत् केन्द्रं देशे युव-जनेभ्यः आजीविका-प्रदानार्थम् एक-लक्ष-कोटिकानि रुप्याकाणि व्ययीकरिष्यति। प्रधानमन्त्री मोदी अग्रे अवदत् यत् विगत-कतिपय-वर्षेषु बिहारस्य युवकेभ्यः राज्ये एव जीविकायाः अधिकाधिकान् अवसरान् उपपादयितुं भृशं कार्यम् आचरितम् अस्ति। श्रीमोदी उक्तवान् यत् राजद-कांग्रेस-दलानां शासने निर्धनानां पक्व-गृह-निर्माणम् असम्भवम् आसीत् । अमुना सविशेषं वर्णितं यत् विगतैकादश-वर्षेषु प्रधानमन्त्रि-आवास योजनायाः अन्तर्गतं निर्धनेभ्यः चतुष्कोटितोऽप्यधिकानि गृहाणि निर्मितानि सन्ति, तेषु षष्टि-लक्ष-मितानि गृहाणि बिहारे एव निर्मितानि आसन्। प्रधानमन्त्रिणा नैकाः रेल-परियोजनाः अपि राष्ट्राय समर्पिताः। श्री-मोदिना क्षेत्रे सम्पर्कं सुष्ठुतरं विधातुं राजेन्द्र-नगर-टर्मिनल पटना-तः नवदहली पर्यन्तं, बापूधाम मोतिहारी-तः दिल्लीं यावत्, दरभंगा-तः लखनऊ-नगरं यावत्, मालदा टाउन-तः लखनऊ-नगर-पर्यन्तं चतुर्णां नूतनानाम् अमृत-भारत-रेल-यानानां प्रचलनार्थमपि हरित-ध्वज-प्रदर्शनपूर्वकं अनुमतिः प्रदत्ता।

प्रतिदिनं नवीनतमं हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकवार्तापत्र प्राप्त्यर्थं 7876636263 Watsapp संख्या मध्ये नमो नमः लिखन्तु

To get the latest himsanskritvartah Daily Sanskrit Newspaper every day, write Hello on 7876636263 Watsapp

पश्चिमबङ्गस्य दुर्गापुरे अपि पञ्च-सहस्र-कोटिरूप्यकाणां विकास-परियोजनाः लोकार्पण-पूर्वकं राष्ट्राय समर्पिताः

हिमसंस्कृतवार्ताः। प्रधानमन्त्रिणा नरेन्द्रमोदिना पश्चिमबङ्गस्य दुर्गापुरे पञ्च-सहस्र-कोटिरुप्यकाणां नैकासां विकास-परियोजनानां आधारशिलास्थापनं, उद्घाटनं, राष्ट्राय समर्पणञ्च कृतम्। तत्र सभां सम्बोधयता प्रधानमन्त्रिणा उक्तं यत् एताः परियोजनाः प्रमुखतया क्षेत्रेषु जनसम्पर्कं सम्वर्धयिष्यन्ति, वातीन्धनाधारित-परिवहनेभ्यः प्रोत्साहनं प्रदास्यन्ति, वातीन्धनाधारित-अर्थव्यवस्थायाः समर्थनं च करिष्यन्ति। एतैः उपक्रमैः अस्य लौहसार-नगरस्य परिचयः अधिकः सुदृढः भविष्यति इत्यपि सः अवदत् । सः उक्तवान् यत् पश्चिमबङ्गराज्यं देशस्य तेषु राज्येषु अन्यतमम् अस्ति यत्र वन्देभारतस्य रेलयानानि महत्यां संख्यायां प्रचलन्ति। श्रीमोदी अवदत् यत् दुर्गापुरं न केवलं लौहसार-नगरम् अपितु भारतस्य कार्यबलस्य प्रमुख-केन्द्रम् अपि अस्ति तथा च एषा नगरी देशस्य विकासे महतीं भूमिकां निर्वहति।

टी.आर.एफ. इति "द रेजिस्टेंस फ्रंट" इत्यस्य वैदेशिकातंकि-गुल्मस्य, विशेषरूपेण नामित-वैश्विक-आतंकवादि-गुलमत्वेन घोषणार्थम् अमेरिका-देशस्य निर्णयः भारतेन श्लाघितः

हिमसंस्कृतवार्ताः - भारतेन टी.आर.एफ. इति "द रेजिस्टेंस फ्रंट" इत्यस्य वैदेशिकातंकि-गुल्मस्य, विशेष-रूपेण नामित-वैश्विक-आतंकवादि-गुलमत्वेन घोषणार्थम् अमेरिका-देशेन कृतः निर्णयः श्लाघितः। पाकिस्तान-स्थितस्य आतंकवादि-संघटनम् लश्कर-ए-तैयबा इत्यस्य एकः छद्म-गुल्मः, टी.आर.एफ., जम्मू-कश्मीरस्य पहलगाम इत्याख्ये प्रथम-ग्रामे नागरिकेषु दुरापादित-जघन्याक्रमण-सहितेषु नैकेषु अन्येष्वपि आतङ्कि-गतिविधिषु संलिप्तः आसीत् । विदेश-मन्त्री डॉ. एस. जयशंकरः एतस्य निर्णयस्य कृते अमेरिकीय-विदेश-विभागस्य, विदेश-मन्त्रिणश्च मार्को रुबियो इत्यस्य प्रशंसा कृता। अमुना प्रोदितं यद् एतद्धि भारत-अमेरिकातङ्कवादरोधि सहयोगस्य पुष्टिं कुरुते। ध्यातव्यमस्ति यद् भारतेन आतंकवादं विरुध्य प्रवर्तिते युद्धे, आतंकि संरचनानां विध्वंसीकरणे च वैश्विक-सहयोगस्य आवश्यकतायां अविरतं बलं प्रदत्तम् अस्ति ।

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धिनां कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः
हिमसंस्कृतम् प्रकाशनम्
जसवां कोटला तहसीलपरिसरस्य सम्मुखे कस्बा कोटला, जिला कांगड़ा हि.प्र.
पत्रव्यवहारसङ्केतः - १७७१११

प्रवर्तन-निदेशालयेन सी.आर.पी.एफ.-भटैः सह भूपेश-बघेलस्य निवासस्थाने सहसान्वेषणम् कृतम्

हिमसंस्कृतवार्ताः - प्रवर्तन-निदेशालयस्य एकेन दलेन छत्तीसगढस्य भिलाईनगरे पूर्वमुख्यमन्त्रिणः भूपेश बघेलस्य निवासस्थाने सहसान्वेषणम् कृतम् ईडी-अधिकारिणः सी.आर.पी.एफ.-भटैः सह सहसान्वेषणाय बघेलस्य निवासस्थानं प्राप्तवन्तः। अत्रान्तरे ईडी इत्यनेन भूपेशबघेलस्य पुत्रः चैतन्य-बघेलः निगडीकृतः अस्ति। तदनन्तरं चैतन्यबघेलेन सह भिलाईतः रायपुरं प्रति ईडी-दलं प्रस्थानम् अकरोत् ।

भारतीय-नौसैन्यबलेन स्वदेशे निर्मितस्य 'निस्तार' उपकरणस्य नौसैन्यबले समावेशः कृतः

हिमसंस्कृतवार्ताः - विशाखापत्तनम-मध्ये समायोजिते एकस्मिन् उपकरण-समावेश-समारोहे, रक्षा-राज्य-मन्त्री सञ्जय सेठः डाइविंग सपोर्ट वेसल्स, इत्याख्यस्य स्वदेशे निर्मितस्य 'निस्तार' उपकरणस्य नौसैन्यबले समावेशम् अकरोत् । एतस्मिन् समारोहे नौ-सेना प्रमुखेन् एडमिरल दिनेश के. त्रिपाठिना, अन्यैः वरिष्ठैः गणमान्यैः च साकं रक्षा-राज्य-मन्त्री संजय सेठः अपि सम्मिलितः आसीत्।

हिमाचलप्रदेशसर्वकारः स्वीयैः सीमितैः संसाधनैः आपदाश्रयसंकुलं प्रसारयिष्यति - सुक्खुः

हिमसंस्कृतवार्ताः - डॉ पद्मनाभः ।शिमला। मुख्यमन्त्री सुखविन्द्रसिंहसुक्खुः उक्तवान् यत् प्रदेश-सर्वकारः प्राकृतिक-आपदा जातं नाशं प्रति साहाय्यम् पुनर्वासं च प्रदातुं अहर्निशं परिश्रमेण कार्यं करोति। विपक्षनेता अपि निरन्तरं तेन सह सम्पर्के अस्ति, यतः तेषां निर्वाचन-क्षेत्रे सर्वाधिकं नाशः जातः। धर्मपुरं, करसोगः, नाचनम् इत्येषु क्षेत्रेषु अपि वर्षया महती हानिः जाता।

मुख्यमन्त्रिणा उक्तं यत् गतसप्ताहे दिल्ल्याः यात्रायाम् तेन केन्द्र-मन्त्रिणः हिमाचलप्रदेशे आपदा जातं विनाशं ज्ञापितम्, च सहायता अपि याचिता। तेन आशा व्यक्ता यत् यदा केन्द्रीयगृह-मन्त्री हिमाचलप्रदेशस्य यात्रां करिष्यन्ति, तदा प्रदेशं केन्द्रात् साहाय्यं अवश्यं लप्स्यति।सुक्खू महोदयः उक्तवान् यत् आपदाग्रस्तजनानां पुनर्वासः प्रदेश-सर्वकारस्य सर्वोच्चप्राथमिकता अस्ति। सीमितैः संसाधनैः प्रदेश-सर्वकारः आपदाश्रयसंकुलं स्वयमेव प्रसारयिष्यति।ये जनाः येषां गृहाणि ध्वस्तानि, तान् वनरहितभूमौ स्थापयिष्यते। वनभूमेः आवंटनाय केन्द्रस्य अनुमतिः आवश्यकम्। सर्वप्रथमं आपदाग्रस्तेषु क्षेत्रेषु मार्गानां पुनर्स्थापनं आवश्यकं, यत् कृषकाः स्वफलानि, शाकं, अन्यं च उत्पादनं विपणीं प्रति नेतुं शक्नुवन्ति।ये जनाः येषां गृहाणि, पशुशालाः, पशवः वा अन्यं सम्पत्तिः विनष्टा, तेषां कृते सर्वकारः यथायोग्यं क्षतिपूर्ति-द्रव्यं प्रदास्यति। मुख्यमन्त्रिणा उक्तं यत् प्रभावितपरिवाराणां कृते विश्रामगृहेषु आश्रय-शिविराणि स्थापितानि। ये जनाः यदा भाटकेन गृहे निवासं इच्छन्ति, तेषां कृते राज्यसर्वकारः पञ्चसहस्रं रुप्यकाणि प्रति मासं भृत्यं-सहाय्य-रूपेण दास्यति।

मुख्यमंत्रिणा छोटाशिमलायां विश्रामगृहस्य लोकार्पणम् कृतम्

हिमसंस्कृतवार्ताः - शिमला। मुख्यमन्त्रिणा सुखविन्द्रसिंहसुक्खुना छोटा-शिमलायां लोकनिर्माणविभागस्य विश्रामगृहस्य लोकार्पणं कृतम्। अस्मिन् भवने ४.१५ कोटि-रूप्यकाणां व्ययेन नव-सुव्यवस्थित-कक्षाणां निर्माणं जातम्। वर्तमान-सर्वकारेण एतद् निर्माणं प्राथमिकता-आधारेण समये पूर्णं कृतम्।मुख्यमन्त्रिणा उक्तं यत् विश्रामगृहाणि सामान्य-जनानां कृते आन्तर्जाल-आरक्षणम्-माध्यमेन उपलब्धानि भवन्ति। सर्वाणि विश्रामगृहाणि शीघ्रं आन्तर्जाल-आरक्षणम्-विधानेन संलग्नानि भविष्यन्ति। हिमाचल-भवने हिमाचल-सदने च सामान्य-जनानां विशिष्टजनानां च कृते समानं भाटक-दरं निश्चितम्।

प्रदेशस्य अधिकांशभागः सुरक्षितः, पर्यटकानां कृते च उद्घाटितः

मुख्यमन्त्रिणा आगतानां पर्यटकानां स्वागतं कृतम्, अवदत् च यत् किञ्चन सामाजिक-माध्यमेषु हिमाचलस्य पर्यटनं प्रति भ्रामकं प्रचारः क्रियते। यद्यपि किञ्चन् क्षेत्रे वर्षया हानिः जाता, तथापि प्रदेशस्य बहिर्भागः सुरक्षितः अस्ति च पर्यटकानां कृते उद्घाटितः। प्रदेशे प्रायः सप्ततिः लक्षजनाः निवसन्ति, पर्यटकाः निःशङ्कं हिमाचलं आगत्य सौन्दर्यस्य अनुभवं कर्तुं शक्नुवन्ति।अस्मिन्नवसरे ग्रामविकास-पञ्चायतीराज्-मन्त्री अनिरुद्धसिंहः, विधायकः कमलेश ठाकुर, मुख्यमंत्रिण;-मुख्यपरामर्शकः (मीडिया), राज्य-सहकारी-बैंकस्य अध्यक्षः देवेन्द्र श्यामः, उद्योग-विकास-निगमस्य उपाध्यक्षः विशाल चंबियालः, नगरनिगम-शिमलायाः महापौरः सुरेन्द्र चौहानः, उप-महापौरः उमा कौशल, उपायुक्तः अनुपम् कश्यपः च उपस्थिता अभवन्।

आपदा-प्रभाविताय सिराजक्षेत्राय एचआरटीसी-इत्यस्य लघुबसयानानि चालितानि

हिमसंस्कृतवार्ताः - लघ्वीकाशी मण्डी। अनेकदिनानाम् अनन्तरं अन्ततः सिराजविधानसभाक्षेत्रस्य अनेकमार्गेषु बससेवाः पुनः स्थापिताः। अस्य स्थानस्य कृते हिमाचलपथपरिवहननिगमेन लघुबसयानानि चालितानि सन्ति । उपमुख्यमन्त्री मुकेश अग्निहोत्री इत्यनेन उक्तं यत् हिमाचलपथपरिवहननिगमेन शुक्रवासरात् आपदाप्रभावितसिराजविधानसभाक्षेत्रस्य अनेकमार्गेषु मिनीबसटेम्पोयात्रिकसेवाः पुनः स्थापिताः।सः अवदत् यत् सिराजस्य आपदाप्रभावितक्षेत्रेषु जीवनं सामान्यं भवितुं आरब्धम् अस्ति। सः अवदत् यत् लघुबससेवानां आरम्भेन क्षेत्रस्य जनानां कृते महदाश्रयं भविष्यति। यतः ते चिरकालात् परिवहनसुविधायाः अभावेन संघर्षं कुर्वन्ति स्म। अधुना निगमेन बगस्याड़, जंजैहली, छतरी, सराची, थुनाग, चियुनी चेत-इत्यादिषु विभिन्नेषु दुर्गममार्गेषु टेम्पो यात्रीसेवाः संचालिताः सन्ति। उपमुख्यमन्त्री अवदत् यत् एताः टेम्पो-यात्रिक-सेवाः बगस्यड़-स्थले निगमस्य अन्यैः बस-सेवाभिः सह सम्बद्धाः सन्ति, येन यात्रिकाणां कृते जिल्ला-मुख्यालयः मण्डी-सहितस्य अन्येषु गन्तव्यस्थानेषु सुलभतया प्रवेशः प्राप्यते। निगमेन परिवहनव्यवस्था सुचारुतया समये च भवतु इति सुनिश्चितं कृतम् येन स्थानीयजनाः सुविधां प्राप्नुयुः। उपमुख्यमन्त्री उक्तवान् यत् आपदापश्चात् यातायातस्य अवरोधस्य कारणेन सिराजक्षेत्रस्य जनानां बहु कष्टानि भवितुमर्हन्ति स्म। सः अवदत् यत् सर्वकारः प्राथमिकतारूपेण सर्वाः आवश्यकसेवाः पुनः स्थापयितुं प्रतिबद्धः अस्ति।

न्यायाधीशाय तरलोकसिंहचौहानाय प्रयाणम् समारोहः आयोजितः , अधुना झारखण्डस्य मुख्यन्यायाधीशत्वेन नियुक्तः

हिमसंस्कृतवार्ताः - शिमला। झारखण्ड-उच्चन्यायालयस्य मुख्यन्यायाधीशरूपेण पदोन्नतस्य न्यायाधीशस्य तरलोकसिंहचौहानस्य सम्मानार्थं शुक्रवासरे हिमाचलप्रदेश- उच्चन्यायालये प्रयाणम् समारोहः आयोजितः। न्यायाधीशः चौहानः हिमाचलप्रदेश-उच्चन्यायालयस्य अतिरिक्तन्यायाधीशरूपेण २३ फरवरी २०१४ दिनाङ्के पदोन्नतः अभवत्, ३० नवम्बर् २०१४ दिनाङ्के न्यायाधीशरूपेण शपथं च गृहीतवान् । सः दृढ़-अपशिष्टप्रबन्धनं, वाहनेषु रङ्गिणः प्रकाशाः, राष्ट्रियराजमार्गेषु अतिक्रमणं, अतिवेगः च इति विषये जनहित-अभियोगानां माध्यमेन अनेकान् कठिननिर्णयान् दत्तवान् मुख्यन्यायाधीशः गुरमीतसिंहसन्धवालिया इत्यनेन उक्तं यत् न्यायाधीशः चौहानः स्वस्य कार्यकाले ७५,००० प्रकरणानाम् निस्तारणं कृतवान्। अस्मिन्नवसरे उच्चन्यायालयस्य न्यायाधीशः विवेकसिंहठाकुरः, न्यायाधीशः अजय मोहनगोयलः, न्यायमूर्तिः संदीपशर्मा, न्यायमूर्तिः ज्योत्सनारिवालदुआ, न्यायाधीशः सुशील:कुकरेजा, न्यायाधीशः सत्येनवैद्यः, न्यायमूर्तिः वीरेन्द्रसिंहः, न्यायाधीशः रंजनशर्मा, न्यायमूर्तिः राकेशः कैथला आदयः उपस्थिता अभवन्।

युव-अधिवक्तारः निष्ठापूर्वकं समर्पणेन च कार्यं कुर्वन्तु : चौहानः

न्यायाधीशः चौहानः शिमलामण्डलस्य टिक्करग्रामस्य अस्ति इति अवदत्। अद्य सः यत् स्थानं प्राप्तवान् तस्मिन् तस्य मातापितरौ, भ्रातरौ, श्वशुरौ, पत्नी च बहु योगदानं दत्तवन्तः । १९७० तमे दशके यदा जनाः शिक्षायाः विषये अपि न चिन्तयन्ति स्म तदा तस्य पिता पुत्री-पुत्रयोः भेदं न कृत्वा सर्वेभ्यः बालकेभ्यः उत्तमं शिक्षणं दत्तवान् । स्वकार्ये समर्पणम् सत्यता चावश्यकी भवति। अतः युव-अधिवक्तारः निष्ठापूर्वकं समर्पणेन च कार्यं कुर्वन्तु।

भारतस्य ५६ तमस्य अन्तर्राष्ट्रीयचलच्चित्र-महोत्सवस्य संचालनसमितेः प्रथमा सभा

हिमसंस्कृतवार्ताः - डॉ नरेन्द्रराणा सिरमौरः ।भारतस्य ५६ तमस्य अन्तर्राष्ट्रीय-चलच्चित्रमहोत्सवस्य संचालनसमितेः प्रथमा सभा एन.एफ.डीसी मुख्यालये मुम्बईनगरे अभवत्। केन्द्रीयसूचनाप्रसारणमन्त्री अश्विनीवैष्णवस्य अध्यक्षतायां आयोजितायां सभायां सूचनाप्रसारणमन्त्रालयस्य सचिवः संजयजाजुः, चलच्चित्रमहोत्सवस्य निदेशकः शेखरकपुरः इत्यादयः उद्योगस्य अन्ये प्रख्यातव्यक्तयः च उपस्थिताः आसन्। अस्मिन् सत्रे भारतस्य अन्तर्राष्ट्रीयचलच्चित्रमहोत्सवस्य-२०२५ इत्यस्य रणनीतिकनियोजने केन्द्रितः आसीत्, यस्मिन् चलच्चित्रमहोत्सवस्य समावेशीत्वं, वैश्विकस्थानं, जनसहभागिता च वर्धयितुम् उद्दिश्य कार्यक्रमनिर्माणं, प्रसारणं, प्रतिभासङ्गतिः, नवीनपरिकल्पनायाः विषये विस्तरेण चर्चा कृता । अवधेयमस्ति यत् भारतस्य अन्तर्राष्ट्रीयचलच्चित्रमहोत्सवः २०२५ तमस्य वर्षस्य नवम्बरमासस्य २० दिनाङ्कात् २८ दिनाङ्कपर्यन्तं गोवानगरे भवितुं निश्चितः अस्ति । समितिः भारतस्य वैश्विकसृजनात्मककेन्द्रत्वेन स्थितिं सुदृढं कर्तुं उद्दिश्य चलचित्र-विपणिः इत्यस्य नामकरणं परिवर्त्य “वेव्स-चलच्चित्र-बाजार” इति अपि अनुमोदितवती । अस्मिन् वर्षे संचालनसमितेः सदस्यानां संख्या १६ तः ३१ यावत् वर्धिता अस्ति, यत्र अनुपमखेर्, गुनीतमोङ्गा, सुहासिनीमणिरत्नम्, प्रसूनजोशी इत्यादयः प्रसिद्धाः जनाः सन्ति ।

कविन्दर-गुप्ता लद्दाख-उपराज्यपालत्वेन पदभारस्य शपथं स्वीकृतवान्

हिमसंस्कृतवार्ताः - पूर्वजम्मू-कश्मीर-राज्यस्य पूर्व-उपमुख्यमन्त्री कविन्दर-गुप्ता आधिकारिकरूपेण लद्दाख इति ललाटाक्ष-राज्ये उपराज्यपालत्वेन पदभारस्य शपथं स्वीकृतवान्। लेह-नगरस्य राजनिवासे आयोजिते समारोहे जम्मू-कश्मीर-लद्दाख-उच्चन्यायालयस्य मुख्य-न्यायाधीशेन अरुणपल्ली इत्यनेन तस्मै पदगोपनीयतायाः शपथवचनं कारितम्। शपथवचनस्य पश्चात् स्थानीयवार्ताहरैः सह सम्भाषणे सः आश्वासितवान् यत् सः “सबका साथ सबका विकास” इति आदर्शवाक्यम् अनुसृत्य जनैः सह निकटतया कार्यं करिष्यति, येन लद्दाख-केन्द्र-प्रशासितेषु प्रदेशेषु अन्यतमत्वेन विकसितं कर्तुं शक्येत ।

आयुः सत्त्वबलारोग्यसुखप्रीतिविवर्धनाः।

रस्याः स्निग्धाः स्थिरा हृद्या आहाराः सात्त्विकप्रियाः ।।8।।

संस्कृते भावार्थ--सन्तुलितम् आहारं स्वीकृत्य अस्माकं शरीरे आवश्यकानां सर्वेषां महत्त्वपूर्णानां पोषकद्रव्याणां न्यूनता पूर्णा भवति, अतः स्वस्थजीवनशैलीं जीवितुं साहाय्यं भवति. उत्तमं सन्तुलितं च आहारः शरीरे स्वस्थं स्थापयितुं साहाय्यं करोति। अतः "कीदृशं भोजनं करणीयम्" "स्वस्थं शुद्धं प्रियं भोजनं खादितव्यं, भोजनं कुर्वन् एकाग्रं नियमितं च भवेत्।" **डॉ.विदुषी अग्रवालः**

छिन्दवाड़ा-सिद्धान्त-पाठशालायाः बालाः संस्कृतविश्वविद्यालयस्य रामटेक-परिसरस्य भ्रमणम् अकुर्वन्

हिमसंस्कृतवार्ताः - रामटेकम्। छिन्दवाड़ा भुवनेश्वरीसिद्धान्तपाठशालायाः लघुबालाः रामटेकपरिसरं दर्शनार्थम् आगतवन्तः। अस्मिन् गुरुकुले पुराणशास्त्राणि पारम्परिकरीत्या उपदिश्यन्ते।गुरुकुलस्य दैनन्दिन-कार्यक्रमात् किञ्चित् भिन्नम्... नूतनं गुरुकुलं द्रष्टुं उत्सुकता... यात्रा-क्लान्ति-विहीनता... जिज्ञासा-अदम्य-ऊर्जया परिपूर्णाः एते बालाः विश्वविद्यालयस्य सुन्दर-वातावरणे आनन्देन प्रफुल्लिताः आसन्।भारतीयधर्म-दर्शन-संस्कृति-संकायस्य अधिष्ठाता प्रो.कलापिनी अगस्ती, वेदविद्यासंकायस्य अधिष्ठाता, प्रो.हरेकृष्ण-अगस्ती, संस्कृतं एवं संस्कृताध्ययन-संकायस्य अधिष्ठाता, प्रो.कविता होले, संस्कृतभाषा-साहित्यविभागस्य प्रमुखः प्रो परागजोशी, व्याकरणविभागस्य प्रो. सिमरण ठाकुर च कविकुलगुरुकालिदास-संस्कृत- विश्वविद्यालयस्य इतिहासस्य, विकासस्य, पाठ्यक्रमस्य, गुरुकुलस्य च विषये विस्तृताः सूचनाः अवदन्।विश्वविद्यालयस्य मनोरमं वातावरणं दृष्ट्वा एते बालगोपालाः अपि स्वतन्त्रतया क्रीडायाः इच्छां पूर्णं कृतवन्तः । एतदतिरिक्तं सुजाता द्रव्यकार अपि एतेषां बालगोपालानां कृते योगकक्षां कृतवती । सा तान् पाण्डुलिपिनां संग्रहमपि दर्शितवती ।गुरुकुलं, योगविभागं, पुस्तकालयं, सम्पूर्णं परिसरं च दृष्ट्वा बालकाः आनन्दिताः अभवन्, एतत् शैक्षिकं भ्रमणं च बहु रोचन्ते स्म। एतैः बालगोपालैः सह संवादं कृत्वा वृद्धाः अपि स्फूर्तिं प्राप्नुवन्ति स्म ।भुवनेश्वरीसिद्धान्तपाठशालायाः निदेशकः अनिरुद्धपटेलः अन्यैः शिक्षकैः च परिसरद्वारा एवं विश्वविद्यालयेन संचालितानां कार्याणां दर्शनं कृत्वा सन्तुष्टिः प्रकटिता। न केवलं अस्माकं बालकानां महत् विश्वविद्यालयं ज्ञातुं इच्छा पूर्णा अभवत्, अपितु अत्रत्याः शिक्षणपद्धतिभिः, शिक्षकैः च परिचयस्य अवसरः अपि प्राप्तः। एषा अस्माकं कृते महती उपलब्धिः अस्ति। राष्ट्रियप्रसिद्धस्य कालिदाससंस्कृतविश्वविद्यालयस्य शैक्षणिकं, शोधकार्यं, विनम्रसदस्यं, स्नेहपूर्णं आतिथ्यं च वयं अभिभूताः स्मः। एतत् मतं अनिरुद्धपटेलमहोदयेन दत्तम् ।गुरुकुलस्य अनुशासितस्य दिनचर्यायाः, स्वतन्त्रतया भ्रमणस्य स्वतन्त्रतायाः च भिन्नः अनुभवः अपि बालकैः प्राप्तः।

यज्ञोपवीतधारिणः कर्मकुर्युः-उपवीतिनः- १.७.२३

संस्कृतटीका- श्रौतमध्ये ये ऋत्विजः सन्ति सर्वे यज्ञोपवीतधारकाः भवेयुः। ब्रह्मसूत्रं विनावेदेऽनधिकारः वेदाभावे च कथं यागसम्पादनम्। अथवा अनेनापि प्रकारेण विचारः कर्तुं शक्यते कदाचित उपनयनसंस्कारयुक्तोऽपि ब्रह्मसूत्रं न धारयति तत्र निर्देशः कर्मकाले सर्वे ब्रह्मसूत्रधारिणो भवेयुः अन्यथा नास्ति तेषां तत्र प्रवेशः। उक्तञ्च मीमांसायाम्- उपवीतं लिंगदर्शनात् सर्वधर्मः स्यात् विनारज्ञोपवीतेन यत्कृतं न तत्कृतम्। अर्थात् कृतमपि अकृतं भवति। **-वशिष्ठ व्यासः**

"लौकिकन्यायकोशः" "तुलायष्टिन्यायः" (तुलादण्डयष्टिन्यायः)

तुलायाः यष्टिः किं वा मानदण्डः उभयपार्श्वयोः मानपत्रं धारयति। यदा किमपि पात्रे न स्थाप्यते तदा तुलादण्डः समो भवति। यस्मिन् पात्रे किमपि स्थापितं चेत् तुलादण्डः तत्पार्श्वे अवनतो भवति। एवं दुर्जनोऽपि बाह्यपरिणामैः अवनतो भूत्वा समत्वं त्यजति इति अनेन बोध्यते। यथा-

"स्तोकेनोन्नतिमायाति
स्तोकेनायात्यधो गतिम्।
अहो सुसदृशी चेष्टा तुलाकोटेः
खलस्य च।।"

(हितोपदेशे १-१५४)

डा. वर्षा प्रकाश टोणगांवकर
पुणे/ महाराष्ट्रम्

सृष्टिकालात् आरभ्य आयुर्वेदः विद्यते - डा. राजू शर्मा

(वार्ताहरः - गोपालकृष्णमिश्रः)

उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थानेन सञ्चालितायाः आनलाइनप्रशिक्षणपाठ्यक्रमनिर्माणयोजनायाः अन्तर्गतं प्रेरणासत्रायोजनक्रमे सत्रस्य आरम्भः सरस्वतीवन्दनयाऽभवत्। कार्यक्रमेऽस्मिन् सरस्वतीवन्दना हर्षदा भंगाले महोदयया, संस्थानगीतिका मीना मिस्त्री महोदयया कृता। प्रशिक्षिका डॉ. स्तुति गोस्वामी अतिथीनां परिचयपुरस्सरं समेषां स्वागतञ्च अकरोत्।

प्रेरणासत्रस्य प्रेरकः डॉ. राजूशर्ममहोदयः स्वोद्बोधने संस्कृतभाषायाः महत्त्वं प्रकाशयित्वा अद्यत्वे भविष्ये च आयुर्वेदस्य भाषा संस्कृतम् इत्यऽस्मिन् विषये सर्वान् बोधितवान् । महोदयः स्ववक्तव्ये आयुर्वेदस्य भाषारूपेण संस्कृतभाषायाः महत्त्वं प्रकाशयन् उपस्थितान् जनान् प्रति अवोचत् यत् संस्कृतभाषा भारतीयसंस्कृतेः अमूल्यं धनम् अस्ति । एषा भाषा वैदिकपरम्परायां देववाणी इत्यपि अभिधीयते। अतः सा शुद्धतायाः पावनतायाश्च प्रतीकं मन्यते।" आयुर्वेदस्य मूलं वेदेषु विद्यते अतः वक्तुं शक्यते यत् सृष्टिकालात् आरभ्य आयुर्वेदः अपि विश्वेऽस्मिन् विद्यते इति। वेदानां भाषा संस्कृतम् अस्ति अतः तेषां ज्ञानस्य आध्यात्मिकं तात्त्विकं च रहस्यं बोधयितुं संस्कृतभाषायाः अध्ययनं अत्यावश्यकं भवति। विद्वांसः अपि कथयन्ति यत् "संस्कृतभाषायामेव आयुर्वेदस्य मूलतत्त्वानां यथार्थज्ञानं सम्भवति। सुभाषितस्य उदाहरणेन अपि महोदयः अवोचत् "यमराजः प्राणहरणे एव समर्थः, वैद्यराजस्तु प्राणधनयोः अपि हरणे निपुणः। इत्यनेन वैद्यस्य महत्त्वं विशेषता च सूचितम्। आयुर्वेदस्य मूलग्रन्थाः यथा चरकसंहिता, सुश्रुतसंहिता, अष्टाङ्गहृदयम्, भावप्रकाशः, शार्ङ्गधरसंहिता च इत्यादयः सम्पूर्णतः संस्कृतभाषायां एव रचिताः सन्ति। आयुर्वेदस्य ज्ञानार्थम् एतेषां ग्रन्थाणाम् अध्ययनम् अवश्यमेव करणीयम्। प्राचीनकाले ज्ञानेन च परम्परया च यः संग्रहः अभवत्, सः अपि संस्कृतभाषायामेव संकलितः, येन तस्य मौलिकता रक्षिता अभवत्। आयुर्वेदे सप्तपदार्थानां विवेचनं तर्कसङ्ग्रहेण सह उपस्थाप्यते। आयुर्वेदः केवलं रोगनिवारणं न करोति, अपितु सम्पूर्णजीवनचर्याम् उपदिशति यत्र शारीरिकं, मानसिकं, आध्यात्मिकञ्च स्वास्थ्यं समाहितम् अस्ति। अन्ते महोदयः अवोचत् यत् संस्कृतभाषां विना भारतस्य चिन्तनं अपि असम्भवमेव।

प्रशिक्षुः वर्षा पलटकरः धन्यवादज्ञापनं कृत्वा कृतज्ञतां प्रकटितवती । गोपालमिश्रमहोदयः सम्पूर्णे सत्रे तकनीकिसहायतां सङ्गोष्ठीसञ्चालनं च कृतवान्। सत्रस्य सञ्चालनं प्रशिक्षु वन्दना पटेलः अकरोत् । अस्मिन् कार्यक्रमे उत्तरप्रदेशसंस्कृतसंस्थानस्य निदेशकः विनयश्रीवास्तवः, प्रशासनिकपदाधिकारी जगदानन्द झा, दिनेशमिश्रः, योजनाप्रमुखः भगवान्सिंहचौहानः, प्रशिक्षणप्रमुखः सुधिष्ठकुमारमिश्रः, समन्वयकः धीरजमैठाणी, दिव्यरञ्जनः, राधाशर्मा, संस्थानस्य अन्ये प्रशिक्षकाः च उपस्थिताः आसन्।

श्रीमद्भागवतप्रवचनम् -१३

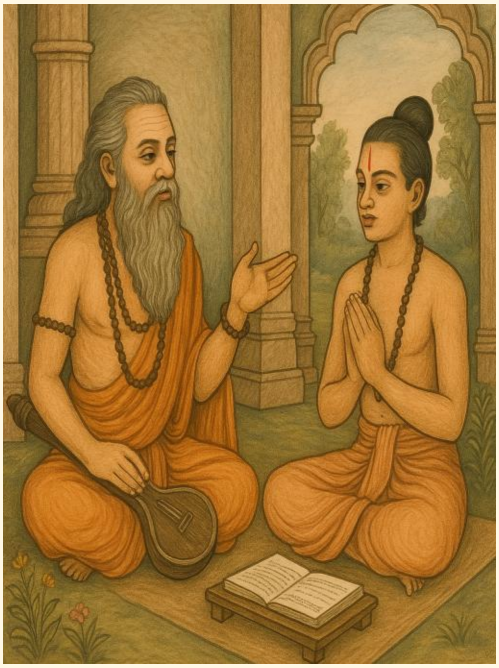

✍असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः

सूतदेवः सौनकं प्रति वदन् आसीत् यत् गङ्गादिनद्यः, पुष्करादयः सरोवराः, कुरुक्षेत्रादीनि समस्तक्षेत्राणि, सर्वाः दिशः, दण्डकादीनि वनानि, हिमालयादयः पर्वताः, तथैव देव-गन्धर्व-दानवादयः सर्वेऽपि कथायाः श्रवणार्थं समागताः। ये स्वगौरवकारणतः नागताः, तान् अपि महर्षिः भृगुः सम्बोध्य तत्र आनयत्। ततः कथां श्रावयितुं श्रीकृष्णपरायणाः सनकादयः दीक्षिताः सन्तः नारदेन दत्तस्य श्रेष्ठासनस्योपरि विराजमानाः अभवन्। तत्समये सर्वैः श्रोतृभिः ते कुमाराः वन्दिताः आसन्। श्रोतृषु वैष्णवाः, विरक्ताः, संन्यासिनः, ब्रह्मचारिणः च मुखभागे उपविष्टवन्तः, तेषाम् अग्रभागे च नारदः विराजमानः अभवत्। एकस्मिन् भागे ऋषिगणः, अपरस्मिन् भागे देवगणः, एवं क्वचित् वेदोपनिषदादयः, क्वचित् तीर्थानि, तथा अन्यभागे स्त्रियः इत्येवं प्रकारेण स्वस्वस्थाने सर्वे कथां श्रोतुम् उपविष्टवन्तः। तदा सर्वतः जयशब्दः, नमस्कारः, शङ्खध्वनिः इत्यादिभिः तत्कथास्थानं सुमहत् जातम्। चूर्णलाजापुष्पादीनां वर्षणम् अभवत्। केचन देवनायकाः विमानानि समारुह्य श्रोतृगणस्योपरि कल्पवृक्षपुष्पाणां वर्षणं कृतवन्तः। सूतः अब्रवीत्- एवं प्रकारेण पूजासमाप्तेः अनन्तरं सर्वे एकाग्रचित्ताः सञ्जाताः, ततः सनकादिमहर्षयः महात्मानं नारदम् अभिलक्ष्य श्रीमद्भागवतमाहात्म्यं स्पष्टतया श्रावयितुम् आरब्धवन्तः। सनकादयः उक्तवन्तः- इदानीं वयं भवदुद्दिश्य अस्य भागवतशास्त्रस्य महत्त्वं श्रावयामः। अस्य श्रवणमात्रेण मुक्तिः हस्तगता भविष्यति। श्रीमद्भागवतकथा सदा सर्वदा सेवनीया, आस्वादनीया च कल्याणकामिभिः। अस्याः श्रवणमात्रेण श्रीहरिः हृदयम् आश्रित्य विराजते। अस्मिन् ग्रन्थे अष्टादशसहस्र- सङ्ख्यकाः श्लोकाः, द्वादशस्कन्धाः च सन्ति, यश्च ग्रन्थः श्रीशुकदेव- परीक्षितयोः मध्ये प्रवर्तितः संवादरूपः वर्तते। भवान् एतत् भागवतशास्त्रं ध्यानपूर्वकं शृणोतु। जीवोऽयम् अज्ञानवशतः तावत्पर्यन्तम् अस्मिन् संसारचक्रे भ्रमति, यावत् क्षणार्थम् अपि कर्णाभ्याम् एनां शुकशास्त्रकथां सः न शृणुयात्, न वा पठेदेव। बहूनां शास्त्रपुराणादीनां श्रवणेन न कोऽपि लाभः, एते तु भ्रमावहाः केवलम्। मुक्तिप्रदानाय तु एकमात्रं भागवतशास्त्रं हि सक्षमं वर्तते लोके। यस्मिन् गृहे प्रतिदिनं श्रीमद्भागवतस्य स्वाध्यायः भवति, तद्गृहं तीर्थरूपं भवति, ये तस्मिन् गृहे निवसन्ति, तेषां सर्वपापानि नश्यन्ति। सहस्रशः अश्वमेधयज्ञानां, तथा शतशः वाजपेययज्ञानां महिमा यावान् स्यात्, सः तु अस्याः शुकशास्त्रकथायाः षोडशांशः अपि भवितुं नार्हति इति, शुभम्। (माहात्म्यम्- ०३/१६-३०)

यज्ञं व्याख्यास्यामः-१.२.१

What is the definition of Yagya in Sanskrit and what is the meaning of the word Yagya

प्रतिज्ञा सूत्रमेतत्। निर्वचनशास्त्रमर्मज्ञः यास्कः यज्ञ शब्दस्य "प्रख्यातं यजति कर्मेति नैरुक्ताः" इति प्रथमं निर्वचनमकरोत्। लोके वेदे च प्रसिद्धतमंयजति कर्म। वेदात् प्रसिद्धः सर्वजनबोध्यः यजति शब्दः। यजनं यज्ञः। अस्य शब्दस्य सिद्ध्यर्थं पाणिनिरसूत्रयत्-- "यजयाचयतविच्छप्रच्छरक्षो नङ्" इति भावे नङ् लिङ्गाधिकारज पुंसि अयं यज्ञ शब्दः। शतपथब्राह्मणे बहुत्र "अग्निर्वैयज्ञः" "हविवै यज्ञः" अनो वैयज्ञः इति वाक्यं स्मर्यते। तत्र सायणः विलिखति "इज्यतेऽनेन इति यज्ञः" । द्वितीयं निर्वचनं यास्कस्य-- याञ्चा भवतीति वा। निर्वचने (यज्) धातोः सकाशात् यज्ञ, निष्पन्नः। द्वितीय निर्वचने (याच्) धातोः सकाशात् यज्ञशब्दः। यजमानः अत्र याच्यते अन्नादिकम्। यजमानेन वा देवो वर्षादिकम्। देवैर्वा यजमानो हविः। तथा च श्रुतिः ककुद्दोषणी शलाकादोषणीयाचते महादेवः। यज्ञात् भवति पर्जन्यः इत्यपि। अत्र अधिकरणे (नङ्) याचनात् यज्ञः। तृतीयं निर्वचनं-- यजुभिरुन्नो भवति इति। यज्ञे यजुषां बाहुल्यं प्रसिद्धम्। प्रकरणेऽस्मिन् मीमांसकमूर्धन्यः पट्टाभिरामो लिखति-- यज्ञः, यागः, यजनम्, इष्टिः, एते पर्यायाः। यज्ञं व्याख्यास्यामः तत्स्वरूपं कथयिष्यामः। व्याख्यास्यामः शब्दः वि आङ् पूर्वकात् ख्या प्रकथने धातोः लृट् लकारस्योत्तमपुरुषस्य बहुवचनरूपम्। प्रकृष्टेन कथयाम इत्यर्थोऽवगम्यो भवति।

डॉ.वशिष्ठ व्यासः

केनोपनिषत्

केनोपनिषत् प्राचीनासु दशसु उपनिषत्सु अन्यतमः। अस्यां ३४ मन्त्राः विद्यन्ते। अस्याः उपनिषदः प्रमुखः विषयः भवति ब्रह्मविद्या। परब्रह्मस्वरूपः परमात्मा इन्द्रियातीतः, सः एव सर्वप्रेरकः इत्ययं विषयः समीचीनतया वर्णितः वर्तते। ब्रह्मज्ञानिनः लक्षणानि कानि इत्येतं विषयं मनोरञ्जकरीत्या विरोधाभासयुक्तैः वचनैः वर्णितवन्तः सन्ति। कापि देवता न स्वतन्त्रा, सर्वाः देवताः परब्रह्मणा प्रेरिताः इत्ययं सिद्धान्तः अत्र प्रदर्शितः अस्ति। 'एकं सद्विप्रा बहुधा वदन्ति' इत्यस्य वा 'एकमेवाद्वितीयम्' इत्यस्य श्रुतिवाक्यस्य मनोहरं व्याख्यानरूपं वर्तते केनोपनिषत्। परमसत्यम् एकमेव विद्यते, तच्च अतीन्द्रियं विद्यते इत्येतत् तत्त्वद्वयमेव अत्र कविभिः चर्चितः प्रमुखः विषयः।द्वितीयं खण्डं चतुर्थखण्डस्य द्वित्रान् श्लोकान् विहाय अवशिष्टभागेषु भाषा अतीव सरला विद्यते । द्वितीयखण्डस्य क्लेशस्य हेतुः भवति तत्र उपयुक्ता सङ्क्षेपपद्धतिः । चतुर्थखण्डस्य क्लेशस्य मूलं भवति तत्र उपयुक्तानि पारिभाषिकपदानि । परब्रह्म अतीन्द्रियवस्तु विद्यते । सृष्टजगति विद्यमानानि सूक्ष्मतमानि वस्तूनि विविधैः यान्त्रिकोपकरणानां साहाय्येन द्रष्टुं शक्यानि, अभिज्ञातुं शक्यानि । किन्तु येन वस्तुना इयम् इन्द्रियशक्तिः निर्मिता वर्तते तस्य दर्शनं कथम् ? नेत्राभ्यां जगत् द्रष्टुं शक्यम्, किन्तु नेत्रयोः दर्शनं कथम् ? अतः एव तत् परब्रह्म नेत्रयोः नेत्रं, कर्णयोः कर्णः इति निर्दिष्टम् । नेत्रयोः नेत्रं नाम नेत्रदर्शनस्य सामर्थ्यं यस्मिन् विद्यते सः इत्यर्थः । नेत्रं यया शक्त्या द्रष्टुं शक्नोति तस्याः शक्तेः दाता, प्रेरकः वर्तते सः । अतः सः इन्द्रियैः अगोचरः, इन्द्रियातीतः च ।